

Vahid Adil Zahidoğlu
AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
vahid.zahidoglu@rambler.ru

**“Kitabi- Dədə Qorqud”un “Qan Turalı boyu”ndakı bir
soylama haqqında**

Açar sözlər: “Kitabi - Dədə Qorqud”, “Qan Turalı boyu”, soylama, yanlışlıqlar, düzəltmələr.

Ключевые слова: Китаби Деде Коркут, сойлама, Кан Турали, неточности, поправки

Key words: The Book of Dada Gorgud, “The Story of Gan Turali”, fragment written in verse, errors, corrections.

Yazılı abidələrin, o cümlədən də müxtəlif tarixi dövrlərə aid yazılı dastanların mətni üzərində aparılan tədqiqatların etibarlılığı bu və ya digər dərəcədə həmin abidələrin müxtəlif istiqamətlərdən hərtərəfli araşdırılması ilə sıx şəkildə bağlıdır. Yazılı abidənin elmi-tənqidi mətni mətnşünaslıq, dilçilik, ədəbiyyat, tarix elmlərinin baxış bucaqları altında yaranmalı və hər bir leksik vahid etimoloji araşdırma süzgəci vasitəsilə yoxlamadan keçirilməlidir. “Kitabi- Dədə Qorqud”un elm aləminə tanındığı vaxtdan keçən 2 əsrə yaxın bir müddət ərzində dastanın mətni üzərində səmərəli tədqiqatlar aparılmışdır. Bu müddətdə abidənin bir neçə müəllif tərəfindən ayrı - ayrılıqda elmi- tənqidi mətni hazırlanmış, sözlərin oxunuşu və qüsurlu mətn parçalarının bərpası və bütövlükdə mətnin struktur - semantik parametrlərinin dəqiqləşdirilməsi baxımından bir çox əhəmiyyətli işlər görülmüşdür . Lakin bununla belə, abidənin mətnində oxunuşu və mənası mübahisə doğuran bir sıra sözlərə və qüsurlu mətn parçalarına bu gün də təsadüf edilməkdədir. Bu cəhətlər dastandakı mənzum parçalarda (*soylamalarda*) xüsusilə nəzərə çarpır. Bəllidir ki, nəzm hissələri çox hallarda dastanın rüşeym kimi yarandığı ilkin dövrlərdə ortaya çıxır və sonralar bu nəzm parçaları ümumi mətn daxilində bir növ paylaşdırılır. Bununla əlaqədar olaraq dastan mətnindəki mənzum parçalar nəsr hissələrinə nisbətən daha qədim tarixi xüsusiyyətləri özündə əks etdirir və onların tərkibində arxaik sözlər və qrammatik formalar uzun müddət dəyişilməz şəkildə qorunub saxlana bilir. Bu qədimliyi , ilkinliyi bilavasitə dastanın semantik - qrammatik

strukturunu, təhkiyə axarının spesifik xüsusiyyətlərinə məxsus qanuna uyğunluqları müəyyənləşdirməklə təsbit etmək mümkündür. Bu xüsuslar diqqətə alınaraq “Kitabi -Dədə Qorqud”un “Qan Turalı boyu”nda keçən və yoldaşlarının Qan Turalı haqqında söylədikləri bir soylama sistemli şəkildə nəzərdən keçirilmiş, katib xətalalarının düzəldilməsinə, sözlərin düzgün oxunuş variantlarının və etimologiyasının müəyyənləşdirilməsinə cəhd göstərilmiş, cümlələr arasındakı məntiqi bağlılığın bərpasına və bütövlükdə soylamanın məzmununun dəqiqləşdirilməsinə çalışılmışdır. Həmin parça abidədə aşağıdakı şəkildədir:

Yigitləri Qan Turalıyı ögüb soylamış, görələm, xanım, nə soylamış:

1. **Qab** qayalar başında yuva tutan
2. Qadir, ulu tağrıya yaqın uçan
3. **Mancılığı** ağır taşdan gızıldayub qatı enən
4. Arı gölüñördüğün **şaqıyub** alan
5. **Qıya üyigə/ öykə dib yürürkən tartub üzən**
6. Qarıncuğı ac olsa qalqub uçan
7. Cümlə quşlar sultanı çal-qara quş
8. **Qanadıyla**, saqsağana kəndüzinşaqıdurmu?
9. Alp yigitlər qırış günü **qarımından** qayururmu? – dedilər (D. 188).

Göründüyü kimi, soylamanın əksər misralarında az anlaşılan və ya heç anlaşılmayan bir - iki söz olsa da, 3- cü, 5- ci və 8- ci misralarda fikir bütünlüklə qarışıq şəkildə ifadə olunmuşdur. Buna görə də biz soylamanın bütün misralarını ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirməyi daha münasib hesab etdik.

1. **Qab** qayalar başında yuva tutan

Nəşrlərdə **qap/qab** sözü əksər hallarda “yüksək, uca” mənasında izah edilmişdir (F. Zeynalov-S. Əlizadə -“sərt”). Bu məna, görünür ki, M. Kaşğrılı lüğətindəki **kapa** “qaba və yüksək olan hər şey” sözüə əsaslanır (17, III, s. 217). KDQ-də *köksi gözəl qaba dağ* ifadəsində də **qaba** sözünün “yüksək” mənasını fərqləndirmək mümkündür. Lakin o halda nə üçün söz **qab/qap** şəklində işlənmiş olsun? **Qab/qap** sözü abidənin başqa bir yerində də işlənmişdir: **Qab** قاب qayalar oynamadın yer obrıldı / Qarı bəglər ölmədin el boşaldı (D. 192). Fikrimizcə, hər iki nümunədə fonetik tərkib və mənacə eyni olan bu sözü altaycada, V. V. Radlov və L. Budaqov sözlüklərində qeydə alınmış **kapçal** “dik, sıldırım”

sözü ilə bağlamaq mümkündür. Tədqiqatçılar *kapçal* sözünü monqol mənşəli hesab edirlər (12, s. 273). Lakin sözü türk dillərinin materialları ilə də izah etmək olar: qap/qab + -çal /-cıl. Misrada izahına ehtiyac duyulan ikinci söz *tut-* feilidir. Adətən, yazılı abidələrdə və müasir türk dillərində *yuva tut-* ifadəsi yerinə *yuva qur-* ifadəsi işlənir. Burada isə *yuva* sözü *tut-* feili ilə birləşmə təşkil edərək *yuva tut-* şəklində verilmişdir. *Tut-* feili *yuva tut-* ifadəsinin tərkibində “qurmaq, düzəltmək, təşkil etmək, tərtib etmək” mənası bildirir. Eyni mənada bu feilə “Kitabi- Dədə Qorqud”da bir neçə yerdə təsadüf edilir: Bəkil razı oldu. Qalqıdı yer öpdü. Dədəm Qorqud himmət qılıcın belinə bağladı. Çomağı omuzına biraqdı. Yayı qarısına keçürdü. Şahbaz aygırı (məndə: *aygırlı*) çəkdürdü, buda bindi. Xısımını, qavumunu ayırdı, evini çözdü, Oğuzdan köç eylədi. Bərdəyə, Gəncəyə varub *vətən tutdı* (D. 236); Qalın Oğuz bəgləri Beyrək üçün əzim *yas tutdılar* (D. 92); Yad qızı halaluma dəstur versün! / Maña *tutangərdəgə* ayruq girsün! (D. 144). Sonuncu nümunədə *gərdək tutmaq* ifadəsinin tərkibindəki *tut-* feili *tutul-* (*maña tutulan*) şəklində qayıdış növ mənasında anlaşılmalıdır. Tərkibində *tut-* feili iştirak edən bu tipli mürəkkəb sözlərə müasir Azərbaycan dilində də təsadüf edilir: *yas tutmaq, matəm tutmaq, oruc tutmaq*. Birləşmələrdə *tut-* feilini asanlıqla *qur-* feili ilə əvəz etmək mümkündür. M. Şəhriyar dilində bu feil *qırx tutmaq, toy tutmaq, yas tutmaq, bayram tutmaq, matəm tutmaq, xətm tutmaq* mürəkkəb feillərinin yaranmasında iştirak edir: Heydərbaba kəndin *toyun tutanda*, Qızgəlinlər həna, piltə satanda (25, s.12); Heç bilmədim nə vaxt *tutuldu toyun* (25, s.128); İndi bizə *bayram tutmaq*, Sədməsi var kəramətə (25, s.175); Əcəl kəsdi yanını, Axır aldı canını, *Qırxını tutan* gecə, Oxudum elanı (25, s.135); Navarın kisin *tutduq*, İqbalın *səsin tutduq*, Navarda *toy tutmamış* İqbalın *yasın tutduq* (25, s.133); *Toy tutub* kətsayağı, alma da atmış gəlinə (25, s.120); Görərdin *toy tutuldu*, güllər açdı, qaş-qabaq öldü (25, s.145); Öldürür xəlqi, sora *xətmən tutub* ‘Yasin’ oxur (25, s.188) və s.

Bu misallardakı *yas tut-*, *matəm tut-*, eləcə də *oruc tut-* mürəkkəb feilləri Şimalda da işlənir. *Bayram tut-*, *xətm tut-*, *qırx tut-* mürəkkəb sözlərinə Şimalda rastlanmır. *Toy tut-* ‘toy eləmək’ sözü Şimalda bir qədər fərqli məcazi mənada ‘kiməsə dərs vermək, cəzalandırmaq’ mənası ifadə edir. Aydın görünür ki, bu mürəkkəb sözlərin tərkibindəki *tut-* feili müasir Azərbaycan dilindəki *tut-* ‘tutub saxlamaq’ feili ilə eyni fonetik tərkibə malik olsa da, fərqli sözlərdir. Göstərilən mürəkkəb sözlərin tərkibindəki *tut-* feili ‘qurmaq, düzəltmək, təşkil etmək’ mənası ifadə edir. Eyni mənalı feilə qədim türk yazılı abidələrində rastlanır: İl *tutsıkyir*

Ötükən Yış ermiş “El qurulacaq (təşkil ediləcək) yer Ötükən Yış imiş”(Köl Tigin abidəsi); Olurıpan türk bodunun ilin, törüsün *tutabirmis*, iti bermiş “Məskunlaşmış türk xalqının elini, qanununu təşkil etmiş, tərtib etmiş” (Köl Tigin abidəsi). Bunlara əsasən misradakı *yuva tut-* ifadəsi “yuva qurmaq” mənasında anlaşılır.

2. *Qadir, ulu tayrıya yaqın uçan* .

3. **Mancılığ**ı ağır taşdan gızıldayub qatı enən. Misranı qrammatik cəhətdən izah etmək mümkün deyil. Bu anlaşılmazlıq həm yanlış oxunuş variantlarından, həm də katib xətalərindən qaynaqlanmışdır. Drezden nüsxəsindəki həmin misra haqqında S. Tezcan yazır: “*Mancılığ*ı ağır taşdan gızıldayub qatı enen. Bozuk bir anlatımdır; nasıl düzeltmek gerektiğini kestiremiyorum. Anlatılmak istenen şudur: ‘Ağır mancınık taşı gibi gızıldayarak sert biçimde dalış yapan (kartal)’. İlk sözcük bir sıfat gibimancılığ^ı okunursa anlam verilebiliyor, fakat bu da iyi bir çözüm değil” (26, s. 259). İfadəyə D. 233-də Təpəgözün dilindən verilmiş soylamada da təsadüf edilir: *Ağır mancılıq taşla* atam derdim... *Mancılıq* sözü *mancınıq* və *mancılıq* variantlarında Anadolu yazılı abidələrində geniş şəkildə işlənməkdədir: Nefs-i şum *mancılığ*ı bizi kaldırıp atmadın, sürülmüş şeytan bize gülüp təməşamıza bakmadın... (Saat. XV); El- *mencenku* (arap.). *Mancılık* dedikleri alettir ki hisarın içine taş atarlar (Terceman. XV); *Mancılığ* ile Kelas’ı aldı ol / Çıkuban tekfurü hizmet kıldı bol (Enver. XV); İbrahim Peyğamber *mançlıkında* ne var idi (Cennet. XV); Kendini bela *mancılığına* koya ve kaza denizine koya (Envar. XV); *Pelken* (fars.): Türkçe *mancılık*derler (Ni‘meti. XVI); *Kıra* (fars): *Mancınıktır* ki selefte ceng alatındandır, anınla hisar içre taş atarlar, amme *mancılık* derler (Bürh. XVIII- XIX) və s. (19, IV, s.2795-2796). D. 233-dəki *mancılığ*ı ağır taşdan ifadəsini necə başa düşmək olar? Ağıla gələn variantlardan biri *mancılığ*ı sözündəki -ı şəkilçisinin yiyəlik və ya mənsubiyyət şəkilçisi olmasıdır: *mancılığ*ı “mancılığa aid, mancılığa məxsus”. Əski monqol dilində *n* samiti ilə bitən sözlər yiyəlik halda -un, -ün şəkilçisi yerinə -u, -ü şəkilçisi qəbul edir (22, s.412). Bəzi qıpçak dillərində, o cümlədən də karaçay-balkar və kumık dillərində isimlər I və II şəxs mənsubiyyət şəkilçilərindən sonra yiyəlik halda -ın, -in şəkilçisi yerinə -ı, -i şəkilçisi ilə işlənir: *tenqim+in* “yoldaşımın” yerinə *tenqim+i* (24, s. 67; 27, s. 219). Lakin bu faktlar göstərilən variantın doğruluğunu təsdiq etmək üçün yetərli görünmür. Ən başlıcası isə, nə “Kitabi-Dədə Qorqud”da, nə də başqa yazılı abidələrdə -ı, -i şəkilçisinin yiyəlik və ya mənsubiyyət şəkilçisi məzmununda çıxış etməsinə aid nümunə tapmaq mümkün deyil. Bunun əksinə olaraq D. 233-dəki *mancılıq taş* ifadəsi abidələrdə

mancılıq taşı / mancınıq taşları kimi II növ təyini söz birləşməsi şəklində keçir: Cövr oxları ki qəmzən könül evinə atar / *Mancınıq taşlarıdır* ki, yöni Turxalədürür (Q. Bürhanəddin). Bizcə, *mancılıq* sözü ilə bağlı D. 188 və D. 233- də işlənmiş hər iki ifadə katib tərəfindən yanlış köçürülmüşdür. Yoldaşlarının Qan Turalı haqqında söylədiyi soylamadakı (D. 188-dəki) ***Mancılığı ağır taşdan ğızıldayub qatı enən*** cümləsində yerləri dəyişik yazılmış sözləri normal söz sırası ilə verib *mancılıq taş* ifadəsini *mancılıq taşı* şəklində düzəltməklə mətn parçasının anlaşılıqlığı bərpa olunur: *Ağır mancılıq taş[in]dan qatı ğızıldayub enən*. Bu yerdəyişmə nəticəsində növbəti misraların sonundakı *...şaqıyub alan, ...tartub üzən, ...qalqub uçan* ifadələri ilə *ğızıldayub enən* ifadəsi arasındakı sintaktik paralelizm və poetik simmetriya da bərpa olunur. D. 233-dəki “*Ağır mancılıq taşla* atam derdim” cümləsində də düzəliş etmək lazım gəlir. Buradakı ***Ağır mancılıq taşla*** atam der idüm cümləsi ***Mancılıqla ağır taş atam der idüm*** şəklində düzəldilməlidir. Çünki *mancılığın daşla atılması* bir məna ifadə etmir. Görünür, köçürmə prosesində katib sözlərin yerini dəyişik salmış və *-la* şəkilçisini səhvən *taş* sözünə birləşdirmişdir. Düzəldilmiş misra ilə birlikdə mətn parçasının aşağıdakı kimi olmasını daha düzgün hesab edirik: Qalqubanı yerümdən turam der idüm / Qalın Oğuz bəglərindən əhdüm bozam der idüm / Yeñidən toğanın qıram der idüm / Qalın Oğuz bəgləri üzürümə yığılub gələ der idüm / Qaçubanı Salaxana qayasına girəm der idüm / *Mancılıqla ağır taş* atam derdim / Enüb taş başuma düşübən öləm der idüm... (D. 233).

4. *Arı gölünördüğün اوردو کین شاقیوب alan* .

Mətnə ***ördük*** şəklində yazılmış söz D. 280-də ***ördək*** şəklində keçir: Ağ sunqur quşu erkəgində bir köküm var / Ala *ördək*, qara qazuq uçurmaya (D. 280).

S.Tezcan ***ördük*** yazılışının səhv olduğunu irəli sürmüş və sözə digər nümunədəki *ördək* formasına uyğun olaraq düzəliş vermişdir (25, s. 259). Lakin KDQ-də ***ördük*** formasının işlənməsi mümkündür. *Ördək* sözü altaycada *örtök*, özbək dilinin dialektlərində *ördük / öyrük*, qırğızcada *ördök* şəkillərində qeydə alınmışdır (11, I, s.547). İlk hecadakı yuvarlaq *ö* saitinin assimilyativ təsiri ilə ikinci hecadakı *ə* saitinin *ö/ü* saitinə çevrilməsi elə bir çətinlik törətmir.

Misrada mənası mübahisə doğuran ikinci söz *şaqıyub* formasıdır. Bu söz 8-ci misrada ***şaqıt-*** şəklində keçir: Qanadıyla saqsağana kəndüzün *şaqıdır*mi? ***Şaqıt-*** (eləcə də ***şaqıt-***) feili, çox güman ki, Azərbaycan dilində işlənən ***şığı-*** feili ilə bağlıdır. ***Şakı-*** feili abidədə bundan başqa daha iki yerdə keçir: Gökdən ıldırım ağ ban evüm üzərinə

şaqır gördüm. Düm qara pusarıq ordumuş üzərinə tökilür gördüm (D. 43) ; Asimanlu gökdə qara bulud oluban / Kafirün üzərinə gurlayayım / Ağ yıldırım olub *şaqıyayım* / Kafiri qamış kibi od oluban yandurayım (D. 147). V. V. Radlov *şakı-* feilinin “1. şüalarla işıqlandırmaq, işıq saçmaq 2. ötmək, oxumaq (bülbul haqqında)” mənalarda işləndiyini göstərir (21, IV,1, s.932).

O. Ş . Gökyay *şakı-* feilinə aid türk dilinin dialektlərində, W. Redhousevə “Tarama Sözlüğü”ndə qeydə alınmış “şimşək çakmaq, şimşək gibi çakmaq, parlamak, yalabımaq; herhangi bir sancı sert ve keskin saplanmak; ağrımaq; çıkışmaq, azarlamak” mənalarını vermiş, *şakit-* feilinin qarşısında isə “süpürmək, temizlemek” mənalarını yazaraq sözün konkret izahını sual işarəsi ilə cavabsız buraxmışdır (14, s.285).

Müasir türk dilində *şakı-* feili “ötmək, oxumaq” şəklində işlənir. Görünür, məhz buna görə də M. Ergin *şakı-* feilini “şakımak, ötmək, avı yakalarken çığlık atmak, şimşək çakmaq” şəklində izah etmişdir. (9, s.277). Onun *şakit-* feilinə verdiyi izah da buna yaxındır: “şakıtmaq, öttürmək, çığlık attırmak” (9, 278). S. Özçelik *şakit-* feilini “kaptırmak, kendini yakalatmak, yenilmek” mənasında izah etmişdir (20, s. 223).

“Tarama Sözlüğü”ndə *şaqı-* feilinə aid 15 nümunə verilmiş və bu feil “şimşək ve yıldırım gibi çakmaq, parlamak” mənasında izah edilmişdir. Nümunələrin, demək olar ki, hamısında *şaqı-* feili *yıldırım* və ya *şimşək* sözləri ilə birgə işlənir: Ve gök gürləmək vardır ve şimşək *şakımak* vardır (Cev. Es. XV); Gök gürlədi, cihan karanu oldu, yıldırım *şakıdı* (Cennet XV); Kılıçlar yıldırım gibi *şakıya* (G. Ra. XV); El-buruk. Bir nesne *şakımak* ve yıldırımak (Ah. XVI); Tefik ile inayet yoldaş olursa yıldırım *şakıdığından* tizrek geçe (Ta. Şahi. XVI); At yıldırım gibi *şakıyup* (Ev. XVIII) və s.(19, V, s.3644-3645).

S. Tezcan *şakı-* və *şakit-* sözləri haqqında yazır: “Cümle kuşlar sultanı çal kara kuş/ Kanadıyla saksığana gendüzün *şakıdırımı*? Burada *şakı-* eylemi için Ergin II, 277’de ‘şakımak, ötmək, avı yakalarken çığlık atmak’, s. 278’de *şakit-* için ‘şakıtmaq, öttürmək, çığlık attırmak ’ karşılıkları verilmiştir. Gökyay hiç ilgisi olmayan birkaç anlam daha sıralamıştır. Ergin’in verdiği karşılıkların da metin bağlamına uygun olduğu söylenemez. Burada beklenen anlam ‘saldırmak, yukarıdan aşağı dalış yaparak hücum etmek’ olmalıdır. Azerbaycan Türkçesi *şığı-* ve *şuğu-* , DerS *şuğu-* “saldırmak ”, Altayca ve Lebedcede *şuğu-* “(doğan için) atılarak , saldırarak aşağı yukarı uçmak” (Radloff c. 4, 759) bu anlama gelen eylemlerdir. Ancak bunları *şakı-* ile birleştirmek mümkün değildir. DKK’ndaki *şakı-* çözülmemiş bir problem olarak kalıyor, belki

şakı- ‘yıldırım çakmaq’tan, yıldırım’ın düşməsinə benzətmə ilə ‘yıldırım gibi dalış yapmak (?)’(25, s.262). S. Tezcan mətnin ümumi məzmununa görə *şaqı-* feilinin “yuxarıdan aşağı sürətlə enərək hücum etmək” anlamında işlənməli olduğunu ehtimal şəkildə irəli sürməkdə haqlıdır. Lakin onun bu feili Azərbaycan dilindəki *şığı-* feilindən ayırması və V. V. Radlov lüğətinə istinadən altaycadakı *suŋ-* “gah yuxarı qalxıb, gah da aşağı enərək havada süzmək” (Müəllif yanlış olaraq bu sözü *şuŋu-* şəkildə təqdim edir) feili ilə müqayisə etməsi inandırıcı görünür. Altaycadakı *suŋ-* feili nə fonetik tərkibcə, nə də semantikasına görə *şaqı-* və *şığı-* feilləri ilə müqayisə edilə bilməz. *Şaqı-* və *şığı-* feilləri “yuxarıdan aşağı sürətlə enərək hücum etmək”, *suŋ-* feili isə “havada süzmək” mənası ifadə edir. Bu sözlər arasında semantik baxımdan əlaqə qurmaq heç vəchlə mümkün deyil. Digər tərəfdən, V. V. Radlov özü *suŋ-* formasını *çon-/çun-* “havada süzmək” feili ilə əlaqələndirir (21, IV, 1, s.759). Buradan aydın olur ki, *şaqı-* və *şığı-* feilləri ilə *suŋ-* feili arasında nə fonetik cəhətdən, nə də semantik cəhətdən heç bir bağlılıq yoxdur. *Şaqı-* və *şığı-* feilləri arasında isə həm fonetik, həm də semantik cəhətdən bağlılıq vardır. Fikrimizcə, hər iki feil səs təqlidi mənşəlidir. Azərbaycan dilində *şığı-* feili “çox böyük sürətlə enərək hədəfə hücum etmək, üzərinə atılmaq” və “çaxmaq (ıldırım)” mənalarında qeydə alınmışdır: 1-ci mənada: İki qartal qıy vuraraq *şığıyır* və qəzəblə didişirdi (Ə. Sadıq); Təyyarələr düşmən üzərinə *şığıdılar*; 2-ci mənada: Hava qaralır, ıldırım *şığıyır*, göy guruldayır (Ə. Haqverdiyev); Dağlar titrədi, göy qübbəsini doğrayan ıldırımlar *şığıyıb* qızıl saçlarını qılınc qayaların təpələrinə sancdı (Ə. Məmmədخانlı) və s. (3, IV, s.530). Bundan əlavə, S. Vurğunun dilində işlənmiş səs təqlidi mənşəli *şaqı-* feili də birbaşa *şaqı-* feili ilə bağlıdır: Göydə nə ay, nə ulduz, bütün dünya qapqara / İldırımlar *şaqıyır* tərənəmən dağlara (S. Vurğun) (3, IV, s.495). Azərbaycan dilində *gün saxımaq* ifadəsinin tərkibində işlənən *saxı-* feili də *şaqı-* feilinin fonetik variantıdır: Gün dik adamın təpəsindən *saxıdığından* biz qayıdıb otağa girdik (İ. Əfəndiyev); Nə yağış yağır, nə gün *saxıyır* (Ə. Məmmədخانlı) (3, IV, s.502). Burada *saxı-* feili “günəşin zenitdə (ən yüksək nöqtədə) olduğu zaman şüalarının sürətlə bir şeyin üzərinə düşməsi” mənası ifadə edir. Bu mənə KDQ-dəki *şaqı-* feilinin mənası ilə tam üst-üstə düşür. Müq. et: Gökdən ıldırım ağ ban evüm üzərinə *şaqır* gördüm.

Bizə belə gəlir ki, *şaqı-* feili ilkin mərhələdə ıldırım və şimşək çaxdığı zaman yuxarıdan düşən (enən) səsi bildirmiş, sonradan bu mənə əsasında “parlamaq, işildamaq” mənası yaranmışdır. İkinci mənənin

meydana çıxmasında ildırım və ya şimşəyin parlaması, işildaması əhəmiyyətli rol oynamışdır. Başqa sözlə desək, ildırım və ya şimşəyin daima parıltı effekti ilə assosiasiya yaratması **şaqı-** feilinin həm “şaqıldayaraq yuxarıdan (göydən) enmək”, həm də “parıldamaq” mənalarının formalaşmasına təsir göstərmişdir. Daha sonra bu söz məcaziləşərək başqa əşyalara da aid edilmiş, Azərbaycan dilindəki **şığı-** “çox böyük sürətlə yuxarıdan aşağı enərək hədəfə hücum etmək, üzərinə atılmaq” mənası meydana çıxmış və eyni kökdən yaranmış **şaxı-** və **şığı-** feillərində semantik diferensiallaşma baş vermişdir. Bütün bunları nəzərə alaraq, misradakı **şaqı-** feilini “şığmaq, çox böyük sürətlə yuxarıdan aşağı enərək hədəfə hücum etmək, üzərinə atılmaq” şəklində izah etmək lazım gəlir: *Arı gölün ördüğün şaqıyub alan...* “Təmiz (duru) gölün ördəyini şığıyıb alan...”

5. *Qıya üyigə/ öykə dib yürürkən tartub üzən*. Bu misranı M. Ergin *Kaba üyge dip yorır - iken tartup üzən*, O.Ş. Gökyay *Kaba üyge dip yürir iken tartup üzən*, H. Araslı *Qaya öykə dib yürürkən tutub üzən*, F. Zeynalov-S. Əlizadə *Qaba öykə dib yürürkən tartub üzən*, Ş. Cəmşidov *Qaba öynə- deyib yürəgin dartub üzən*, S. Tezcan - H. Boescoten *Kaba ümge dib [dib] yüririken tartup üzən*, A. Schmiede *Kaba evine deyip yürürken tönüp üzən*, S.Özçelik *Kaba ümge dip [dip] yüririken tartup üzən*, M. S. Kaçalın *Kaba ivik dip dip yürürken tartup üzən* şəklində oxumuşlar. M. Ergin mətnində **üyge** kimi verdiyi sözü “İndeks - Gramer” bölümündə sual işarəsi ilə “üveyke (üyge, ivike ?) bir kuş; üveyik kuşu, (veya) ibibik kuşu, (veya) baykuş” şəklində izah etmişdir (9, s. 307). Müəllif sözün ilkin formasını düzgün bərpa edə bilməsə də, onun quş adları arasında verdiyi “üveyik kuşu” mənası doğrudur. “Baykuş” mənasını, görünür, o, tarixən bir sıra yazılı abidələrdə işlənmiş **اویکی** “baykuş cinsindən olan puhukuşunun bir çeşidi” sözünə əsasən ehtimal şəklində irəli sürmüşdür (19,VI, s. 4059 - 4060). Lakin imla cəhətdən bu sözü mətndəki yazılışla eyniləşdirmək mümkün olmadığı kimi, semantik cəhətdən də misranın ümumi məzmununa uyğunlaşdırmaq çətindir; baykuş gecə həyatı keçirən bir quşdur, qartalın gecə vaxtı onu ovlaması imkansız kimi görünür. Abidədəki **اویکی** yazılışı iki ehtimalı göz önünə gətirir: 1. Qrafik kompleksi yazıldığı kimi – **üveyik +ə** şəklində oxumaq. Bu halda tarixən **ügeyik** “çöl göyərçini” şəklində olan sözün müasir türk dilindəki **üveyik** fonetik variantını əsas götürmək lazım gəlir. V. V. Radlov bu sözü **اویکی** və **اویک** şəkillərində verir (21, I, 2, s. 1911). Lakin “Kitabi- Dədə Qorqud”la eyni dövrə aid başqa Oğuz abidələri üçün söz ortasında **g > v**

fonetik əvəzlənməsini xarakterik xüsusiyyət hesab etmək bir qədər çətinidir. Dastanda da bu tipli fonetik əvəzlənməyə aid heç bir nümunə yoxdur. 2. Sözün yazılışında diqqətsizliyə yol verilmiş, katib اوکیک kimi yazmalı olduğu sözün tərkibindəki iki ک [kəf] hərfindən birini yazmadığı unutmşdur. Sonuncu ehtimal bizə daha inandırıcı görünür. “Tarama Sözlüğü”ndə اوکیک qrafik kompleksi *ögeyik* şəklində oxunmuş və XVI əsrə aid iki lüğətə istinadən onun farsca *fuxtə* “çöl göyərçini” sözünün türkcə qarşılığı olduğu nümunələrlə təsbit edilmişdir (19, V, s. 3057). *K* samiti ilə bitən sözə yönlük hal şəkilçisi artırıldıqda iki sait arasında cingiltişmə baş verdiyini nəzərə alaraq abidədəki اوکیکه formasını *ügəyigə* kimi oxumaq lazım gəlir. قیا qrafik kompleksini *qıya*, ديب yazılışını isə *deyüb* şəklində transliterasiya edərək sonuncu sözü *ügəyigə* sözündən əvvəl keçirdikdə misra məntiqi və qrammatik cəhətlərdən anlaşılıqlı şəkllə düşür: *Qıya deyüb ü[g]əyigə yürürkən tartub üzən* “Qıyya çəkib çöl göyərçininə hücum edərəkən dartıb üzən”. *Qıya* sözü Azərbaycan dilində *qıy vurmaq*, *qıy qoparmaq*, *qıy çəkmək*, *qıyyaçəkmək* birləşmələrinin tərkibində “qışqırmaq, bağırmaq, uca səslə səslənmək” mənası ifadə edir. *Qıy vurmaq* ifadəsi daha çox qartalla bağlı olaraq işlədilir. Mətnədəki *qıya demək* ifadəsi *qıy vurmaq* ifadəsinin sinonimidir. *Qıy* və *qıyasözləri* səs təqlidi mənşəlidir. Bizim bərpa etdiyimiz *Qıya deyüb ü[g]əyigə yürürkən tartub üzən* misrasında qartalın qıyya çəkib çöl göyərçininə hücum edərəkən nəyi dartıb üzünü məlum olmur. Buna görə də *tartub üzən* ifadəsindən əvvəl mətnə *boğazın* sözünü də əlavə etmək lazım gəlir: *Qıya deyüb ü[g]əyigə yürürkən[boğazın] tartub üzən*.

6. *Qarınçuğı ac olsa qalqub uçan*

7. *Cümlə quşlar sultanı çal - qara quş*

8. *Qanadıyla saqsığana kəndüzin şaqıdurmi?* Bu misra soylamanın ən çox mübahisələrə səbəb olan hissələrindən biridir. Misradakı قنا ديله yazılışını əksər nəşirlər *kanadı-y-ile* / *kanadıyla* / *qanadıyla* / *qanadıla* “qanadıyla”şəkillərində transliterasiya etmiş və onu *qanad* söz kökündən, *ı* mənsubiyyət şəkilçisi və *ilə* qoşmasından ibarət forma kimi izah etmişlər. Həmin sətri V. V. Bartold “Разве даст он ударить себе крылом сопоке?” şəklində çevirmiş (4, s. 69), müasirləşdirdikləri mətnlərdə M. Ergin “Kanadıyla saksığana kendisini bağırır mı?” (10, s. 134), O. Ş. Gökyay “Kanadıyla saksığana kendisini şakıdır mı?” (13, s. 114), F. Zeynalov- S. Əlizadə “Özünü heç saqsığana vurdurarmı?” (30, s. 188) kimi vermişlər. Ş. Cəmsidov bir qədər əlahiddə mövqə tutaraq adi qrafik - fonetik yazı prinsiplərinə məhəl qoymadan sözü *qanadı ala* şəklində oxumuşdur (6, s. 371). Bu oxunuş variantı

qətiyyəən mümkün deyil, çünki *ala* sözü *əlif*lə yazılır, mətndə isə *lam* hərfindən əvvəl *yə* hərfi vardır. Sözü *qanadıyla* şəklində oxunuşunu isə məntiqi cəhətdən izah etmək çətindir: Bu halda cümlə ya qartalın öz qanadıyla və ya saqsağanın qanadıyla özünü şaqıtması şəklində anlaşıla bilər ki, bunların heç birisini normal məntiqə sığdırmaq mümkün deyil.

S. Tezcan bütövlükdə bu cümlə haqqında yazır: “Drs. 96a. 12’de *kanadıyla* ya da *kanadıla* okunacaq biçimde yazılmış olan sözcüğü Ergin ve Gökyay “kanadı ile ” anlamına kabul etmişlerdir. Anlam veremediğim için bu yorumu şüpheli sayıyorum. Burada bir kuş adı olması gerekirdi; anlaşılmamış bu yüzden değiştirilmiş olabilir: “ka... (kuşu) ile saksığanın saldırısına uğratır mı kendisini?” (26,s. 262). S. Özçelik isə M. Ergin və O. Ş. Gökyayın oxunuş variantlarını doğru hesab edərək bu fikrə qarşı çıxır: “S. Tezcan’ın belirttiği yerde (kanadıyla yerine) *bir kuş adının* bulunması gerekmez” (20, s. 224). Fikrimizcə, S. Tezcan haqlıdır. Bunu da xatırladaq ki, S. Tezcan dan bir neçə il əvvəl (1999 cu ildə) çap etdirdiyimiz bir məqalədə *qanadıyla* şəkilində oxunmuş sözü biz *qanadilə / qonadilə* (*qanadil / qonadil* “qutan quşu”+yönlük hal şəkilçisi) kimi oxumuş və müvafiq abidələrdən gətirdiyimiz faktlarla etimologiyasını müəyyənləşdirməyə çalışmışdıq (29, s. 279 – 281). Bu gün də biz vaxtilə *qonadil*in quş adı olması haqqında söylədiyimiz fikrin doğru olduğu qənaətinəyik. Misrada *qonadil* sözünü quş adı və *saqsağana* sözüylə eyni sintaktik vəzifədə işlənən həmcins tamamlıq kimi qiymətləndirmək daha məntiqli görünür. *Konadil* quş adı M. Osmanovun 1883-cü ildə Sankt-Peterburqda nəşr etdirdiyi “Ногоайские и кумыкские тексты” (“Noqay və kumik mətnləri”) adlı əsərində keçir. Edige dastanının noqay variantında işlənmiş bu sözün qarşısında müəllif “hansısa bir quş” izahını vermişdir [Каракаев Ю. И. Языковые особенности героического эпоса “Предание о Тохтамыш хане” (на материале М. Османова, www.turkolog.narod.ru]. Fikrimizcə, bu söz etimoloji və semantik cəhətlərdən “Qutadgu bilig”də işlənmiş *konday* sözü ilə bağlıdır: Kuğu *konday* ersə ya turna yuğak / Ya toy tut ya yügdik ya todlic ya kak / Kalıqta uçğılı kara kuş yorı / Seningdin keçümez aya kök böri “Qu, *konday*, durna, yuğak/ Yaxud toy quşu, yügdik, dodlic və qaz / Havada uçan qaraquş yürüyərkən / Səndən yan keçə bilməz, ey boz qurd” (QB, 5377-5378). Maraqlıdır ki, *konday* sözünə yalnız Herat nüsxəsində təsadüf edilir. Abidənin Namanqan nüsxəsində həmin sözün yerində *korday* forması durur. Bu söz M. Kaşğarlı divanında da işlənmişdir. B. Atalay nəşrində söz “kuğu quşu; kuğu quşu cinsindən bir quş” şəklində, “Qədim türk lüğəti”ndə isə “qutan quşu” kimi izah

olunmuşdur (17, İndeks, s. 346; 7, s. 458). Bizcə, “Qədim türk lüğəti”ndə verilmiş məna doğrudur. Məndən göründüyü kimi *korday* və *kuğu* fərqli quşlardır: *Korday* kuğu anda uçup yumğın öter “Orada qutanlar, qu quşları uçar və birlikdə ötərlər” (7, s. 458) . “Qutadgu bilig”də işlənmiş *konday* sözünü V. V. Radlov da “hansısa bir quş” şəklində izah etmişdir (21. II, 1, s. 544) . “Qədim türk lüğəti”nin tərtibçiləri *konday* və *korday* formalarının hər ikisini doğru olaraq “qutan quşu” mənasında izah etmişlər (7, s. 455, 458). *Qonday* / *konday* və *qonadil* / *qanadil* formalarında *qon* / *qan* kökünü fərqləndirmək mümkündür. Bu söz kökünə bir sıra başqa quş adlarında da təsadüf edilir: karaçay-balkar. *kangaz* “qu quşu”, L. Budaqov. *qan-kərə* “qartal” (monqolca *xan-kerey* “qu quşu”), yakut. *xoqor* “qaz; Sibir qazı” və s. Fikrimizcə, buradakı *qon* / *qan* forması rəng anlayışı bildirir: (tünd-sarı (?)). Həmçinin *qon* kökünün birbaşa *qonur* sözü ilə bağlılığı ola bilər. *Qonadil* sözündəki *-dil* şəkilçisini *qonday* sözündəki *-day* hissəciyi ilə müqayisə etmək mümkündür. *-Tay* / *-day* şəkilçisi bir şeyin (və ya əlamətin) mövcudluğu, aidliyi mənasında *-lıq* / *-lik* şəkilçisinin məzmununu ifadə edir (18, s. 113) . - *Dil* şəkilçisinin də bu şəkilçilərlə eyni mənalı şəkilçi olduğunu təxmin edirik. Həmin şəkilçiyə ı Q. Bürhanəddin divanında və Azərbaycan dilinin Qazax dialektində (2, s. 36)quş adı kimi işlənən *anadil* sözündə də təsadüf edilir : *Anadildür* tanux inanmaz isən / Ki düşdi eşqün ilə dər ana dil (Q.Bürhanəddin, s.302); *Anadil* gülşən içrə çağırurlar / Ki düşmüşdür yenə əndər ana dil (Q.Bürhanəddin, s. 463). Edige dastanının noqay variandında *Nuradil* şəxs adı keçir. Çox güman ki, həmin şəxs adı da etimoloji cəhətdən quş adı ilə bağlıdır. Bütün bunlara əsasən *qonadil* sözünün məndə “qutan quşu” mənasında işləndiyini güman edirik. Əlavə edək ki, *qutan quşu* “uzun və nazik boğazlı, gödək qıçlı, uzun dimdikli, ayaqları enli və pərdəli bir quşdur” (3, I, s. 588). *Qutan* quşunun *qartalla* müqayisə olunmasını başqa abidələrdə, o cümlədən Velyaminov- Zernovun XIX əsrdə çap olunmuş “Çağatayca-türkcə lüğət”ində də müşahidə etmək mümkündür: *Qutan saka kuşına derler: Kutanın ulı kuş ara sanı var / Veli sungur alıda ni canı var?* “Qutan quşunun böyük quşlar arasında şöhrəti var / Ancaq sungur quşunun qabağında onun nə canı var?” (21, II, 1, s. 607). Beləliklə, *qonadil* “qutan quşu” şəklində müəyyənləşdirdiyimiz formanı mətnə daxil etməklə cümlə aşağıdakı kimi səslənir: *Bütün quşların sultanı çal-qara quş / Qonadilə, saqsığana kəndüzün saqıdırımı?* “Bütün quşların sultanı qartal / Özünü qutana, saqsığana şığıdarmı?”

9. *Alp yigitlər qırış günü qarımından qayururmu? – dedilər.*

Misradakı *qırış* sözü “döyüş” mənasında olub, *qır-* feilindən törənmişdir: Müq. et: *döy+üş*. Söz eyni mənada D. 231-8, 231-13, 269-6-da da işlənmişdir.

Mətnə *قَرِيم* şəklində yazılmış növbəti formanı Azərbaycan nəşirlərinin hamısı *qırım*, türk nəşirləri isə *karım* “rəqib, düşmən” kimi oxumuşlar. Həmin formanın *qırım* şəklində oxunması özünü doğrultmur. Çünki: 1) *qır-* feilindən “rəqib, düşmən” mənalı *qırım* sözünün yaranması semantik cəhətdən mümkün deyil; 2) söz Vatikan nüsxəsində bütün hallarda ilk hecə *fəthə* ilə hərəkələnmişdir və bunu yalnız *qa* hecası kimi oxumaq mümkündür; 3) söz Drezden nüsxəsində iki yerdə- D. 58 və D. 205-də *ğ* (*ğayn*) hərfi ilə yazılmışdır. Bu, onu göstərir ki, söz ərəb mənşəlidir; türk mənşəli sözlər heç bir zaman *ğayn* hərfi ilə başlanmır. Buna görə də həmin yazılışı *qarım* kimi oxumaq lazım gəlir. Belə bir cəhəti də qeyd edək ki, *ق* və *غ* hərfləri ilə başlanan ərəb mənşəli sözlərin ilk hecası adətən Azərbaycan dilinin spesifik xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırılaraq *qə-* şəklində transliterasiya edilir: *qədəh, qədəm, qəm, qələbə* və s. Lakin sonrakı sözlə (*qayururmi*) alliterasiyanı (*qa* hecasının yanaşı gələn sözlərdə təkrarını) nəzərə alaraq biz bu formanı *qərim* kimi deyil, *qarım* kimi oxumağı daha münasib hesab edirik. Həmin söz ərəb dilində *قَرِيم* [*ğarımə*] “1. ödəmə (vergi, cərimə); 2. ziyana düşmək, zərər eləmək” kökündən olub *قَرِيم* şəklində “rəqib, düşmən” mənasında işlənir. Söz eyni mənada Drezden nüsxəsində 15 dəfə *qaf* hərfi ilə, 2 dəfə *ğayn* hərfi ilə yazılmışdır: Qara polad öz qılıcı çalmayınca *qarım* dönməz (D. 3); Haman burada Qazan at meydana sürdi, *qarım* dilədi (D. 286); Mən *qarımuma* varmadın ol maña baş gətürmək gərək (D. 81); Oğlan babasına muştucu göndərdi, *qarımum* aldum dedi (D. 252); Alp ərənlər *qarımından* qayururmi olur? (D. 181). Burada Selcən xatun at saldı, *qarımın* basdı, qaçanın qovmadı, aman deyəni öldürmədi (D. 194); Yayxan keşiş oğlından oğlu toğar, biz anı saña *ğarım* qoruz,- dedilər (D. 58); ... *ğarım*a yetdüyündə kimsin deyü sormayan Qıyan Səlcük oğlu Dəlü Tondar sənüj ilə bilə varsun, -dedi (D. 205) və s. Söylədiklərimizə əsasən igidlərinin Qan Turalı haqqında söylədiyi soylamanın bərpa edilərək aşağıdakı şəkildə oxunmasının daha doğru olacağı qənaətimizdir:

Yigitləri Qan Turalıyı ögüb soylamış, görələm, xanım, nə soylamış:

1. **Qab** qayalar başında yuva tutan
2. **Qadir**, ulu tanrıya yaqın uçan
3. **Ağırmanlıq** taş[ın]dan qatı gızıldayub enən
4. **Arı gölüñördüğün saqıyub** alan

5. *Qıya deyüb ü[g]əyigə yürürkən[boğazın] tartub üzən.*
6. *Qarıncuğı ac olsa qalqub uçan*
7. *Cümlə quşlar sultanı çal-qara quş*
8. *Qonadilə, sağsağana kəndüzünşağıdurmi?*
9. *Alp yigitlər qırıq günü qarımından qayururmi? – dedilər (D. 188).*

İgidləri Qan Turalını öyüb söyləmişlər, görək, xanım, nə demişlər:
“Dik və sıldırım qayaların başında yuva quran,
Qadir, ulu tanrıya yaxın uçan,
Ağır mancanaq daşından möhkəm qıjıldayıb enən,
Duru gölün ördəyini şığıyıb alan,
Qıy vurub çöl göyərçininə hücum edərkən dartıb boğazını üzən,
Qarnı ac olsa, qalxıb uçan,
Bütün quşların sultanı qartal
Qutan quşuna, sağsağana özünü şığıdarmı?
Aip igidlər döyüş günü rəqibindən qorxub çəkinərmı?”-dedilər .

ƏDƏBİYYAT:

1. Araslı H. Kitabı - Dədə Qorqud. Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1962.
2. Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. Azərbaycan EA nəşriyyatı, Bakı, 1964.
3. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. IV, “Elm”, Bakı, 1987.
4. Бартольд В.В. Книга моего Деда Коркута. Изд. - во АН СССР, М. - Л.: 1962.
5. БудаговЛ.З. Сравнительный словарь турецко - татарских наречий, I, Санкт-Петербург, 1869; II, 1871.
6. СəmişidovŞ. Kitabı - Dədəm Qorqud. Elm, Bakı, 1999.
7. Древнетюркский словарь. “Наука”, Ленинград, 1969.
8. Ergin Muharrem . Dede Korkut Kitabı, I, Giriş - Metin - Faksimile, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1958.
9. Ergin Muharrem . Dede Korkut Kitabı,II, İndeks - Gramer. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1963.
10. Ergin Muharrem . Dede Korkut Kitabı. Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995.
11. Этимологический словарь тюркских языков, I, “Наука”, Москва,1974.

12. Этимологический словарь тюркских языков. V, Издательство РАН, Москва, 1997.
13. Gökyay Orhan Şaik. Dede Korkut Hikayeleri. 4. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul, 1995.
14. Gökyay Orhan Şaik . Dedem Korkudun Kitabı. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000.
15. Kaçalın Mustafa S. Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı. Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.
16. Каракаев Ю. И. Языковые особенности героического эпоса “Предание о Тохтамыш хане” (на материале М. Османова, www.turkolog.narod.ru
17. Kaşgarlı Mahmud. Divanü Lugat - it - Türk. Çeviren: B. Atalay , 4. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
18. Котвич В. Исследование по алтайским языкам, Изд-во иностранной литературы, Москва, 1962.
19. XIII Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, 2. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.
20. Özçelik Sadettin. Dede Korkut. Araştırmalar / Notlar / Dizin / Metin, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.
21. Радлов В. В. Опыт словаря тюркских языков. С. Петербург, 1893-1905.
22. Ринчине А. Р. Краткий монгольско-русский словарь, Изд-во иностранных и национальных словарей, Москва, 1947.
23. Schmiede Ahmed H. “Kitab-ı Dedem Korkut” Destanlarının Dresden Nüshası, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.
24. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков (морфология) , “Наука”, Москва, 1988.
25. Şəhriyar Məhəmməd hüseyn. Divani-türki. “Ozan” nəşriyyatı, Bakı, 1997.
26. Tezcan Semih . Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar. 1. Baskı, Yarı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
27. Tezcan Semih - Boeschoten Hendrik . Dede Korkut Oğuznameleri. 1. Baskı, Yarı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
28. Тюркские языки. Изд-во “Наука”, Москва, 1966.
29. Zahidoğlu Vahid . “Kitabi - Dədə Qorqud” un leksikası haqqında bəzi qeydlər (III məqalə) // Kitabi - Dədə Qorqud (məqalələr toplusu), Elm, Bakı, 1999.

30. Zeynalov F. R.- Əlizadə S. Q. Kitabı - Dədə Qorqud, “Gənclik”, Bakı, 1988.

Вахид Адил Захидоглу

**Об одном стихотворном отрывке в рассказе Кан Турали
«Китаби Деде Коркут»**

Резюме

В тексте «Китаби Деде Коркут», встречаются слова и некоторые отрывки, которые до сих пор являются объектом научных дискуссий. В особенности, они привлекают внимание в стихотворных отрывках (сойлама). В некоторых из этих полустиший, слова, ввиду невозможности их досконального изучения, обозначены вопросительным знаком, в некоторых изданиях, несмотря на наличие искусственных поправок в тексте, точные научные результаты не получены. Принимая во внимание эти особенности, автор статьи берет на себя смелость исправить имеющиеся в наличии описки, дает варианты правильного прочтения слов, а так же, делает попытку восстановить логическую связь между предложениями и дать более точное воспроизведение содержания одного из этих стихотворных отрывков.

Vahid Adil Zahidoglu

**On a fragment written in verse in “The Story of Gan Turali”
in “The Book of Dada Gorgud”**

Summary

The words incorrectly read in the text of “The Book of Dada Gorgud” are met mainly in the fragments written in verse. Some fragments written in verse in “The Story of Gan Turali” of the epic monument may be estimated as defective parts of such type. In majority of publications, these fragments were replaced with a question mark, as the researchers couldn't read them correctly or the text was supplied with considerations not having any relation with the text of the epos. Taking into account these factors, we have endeavored to determine the new correct reading version of a fragment in verse in that story and to restore the structural and logical, as well as the gramamtical and stylistic relations.